

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ



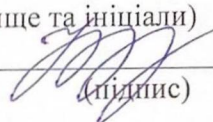
ЮРЧУК Вікторія Дмитрівна
(студентка групи ЗФБС-22-М)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

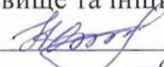
БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД З БОКУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ
УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)


(підпис)

Науковий керівник
к.е.н. доц. Новак О. С.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)


(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Легенчук С. Ф.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)


(підпис)

Житомир 2023

Анотація

Юрчук В.Д. Банківський нагляд з боку Національного банку України: організація та здійснення в сучасних умовах.

Кваліфікаційна робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дослідження присвячено розвитку теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій з удосконалення банківського нагляду з боку Національного банку України.

Розглянуто поняття банківський нагляд як елемент фінансово-правового статусу Національного банку й особливий вид державного управління в галузі фінансів, яке виконується Національним банком по відношенню до кредитних установ щодо виконання ними законодавчих приписів, при регулюванні банківської діяльності і застосуванні до них заходів впливу. Здійснено аналітичну оцінку банківського нагляду в Україні, що свідчать про значне зростання кількості банків в Україні, які мають проблеми з ліквідністю та значним зростанням ризику кредитних операцій. Визначено основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду, що говорить про необхідність вдосконалити існуючу нормативно-правову та методологічну базу для врегулювання питань злиття і поглинання банківських установ.

Ключові слова: банківський нагляд, Національний банк України.

Anotation

Yurchuk V.D. Banking supervision by the National Bank of Ukraine: organization and implementation in modern conditions.

The qualification work is presented for obtaining the master's degree in the field of knowledge 07 "Management and administration" specialty 072 "Finance, banking and insurance". - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The study is devoted to the development of theoretical foundations and the development of practical recommendations for improving banking supervision by the National Bank of Ukraine.

The concept of banking supervision is considered as an element of the financial and legal status of the National Bank and a special type of state management in the field of finance, which is performed by the National Bank in relation to credit institutions in relation to their compliance with legislative prescriptions, when regulating banking activities and applying influence measures to them. An analytical assessment of banking supervision in Ukraine was carried out, which indicates a significant increase in the number of banks in Ukraine that have problems with liquidity and a significant increase in the risk of credit operations. The main directions of the formation of an effective system of banking supervision have been determined, which indicates the need to improve the existing legal and methodological framework for the settlement of mergers and acquisitions of banking institutions.

Keywords: banking supervision, National Bank of Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Економічна сутність та інструменти банківського нагляду в Україні... 8	
1.2. Організаційна структура банківського нагляду.....	16
1.3. Форми здійснення банківського нагляду в Україні	19
Висновки до 1-го розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Дослідження системи формування банківського нагляду в Україні.....	27
2.2. Сучасний стан банківського нагляду: недоліки наглядових процедур та напрями їх мінімізації.....	39
2.3. Основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду.....	43
Висновки до 2-го розділу.....	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Концепція банківського нагляду в кожній країні має свою специфіку, пов'язану як з історичним розвитком, так і структурою державного управління та банківської системи (наприклад, з кількістю, типами, спеціалізацією банківських установ та іншими факторами). Деякі центральні банки взагалі не мають власних служб перевірок на місцях і тому здійснюють банківський нагляд на основі інформації зовнішніх аудиторів; окремі центральні банки виконують цю функцію за допомогою наглядових підрозділів Міністерства фінансів. У світі практикуються й інші форми нагляду за банківськими установами. Проте час від часу перед кожним центральним банком постає завдання вдосконалення або визначення найбільш оптимальних механізмів і форм банківського нагляду з урахуванням історичних факторів розвитку та новітніх технологічних можливостей, що виникають у банківському секторі.

Банківський нагляд в Україні проводиться в формі безвиїзного моніторингу і інспекційних перевірок, але ми вважаємо, що саме безвиїзний банківський нагляд може створити ефективну систему своєчасного виявлення можливих проблем в банку та оперативного відреагування на них.

Питанню формування та функціонування банківського нагляду присвячено праці зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, зокрема, таких вітчизняних авторів, як З. Васильченко, О. Вовчак, І. Дьяконова, О. Кіреєв, В. Кротюк, А. Кузнєцова, І. Лютий, О. Любунь, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, К. Раєвський, М. Савлук, Т. Смовженко, В. Стельмах, а також російських науковців, О. Лаврушина, П. Сироешкіна, А. Симановського та зарубіжних – М. Біллета, Д. Даймонда, П. Роуза, Дж. Синки та ін. Поряд з цим залишилось ряд невисвітлених питань, зокрема питання комплексної системи банківського нагляду.

Метою магістерської роботи є систематизація науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу банківського нагляду з боку Національного банку України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити економічна сутність та інструменти банківського нагляду в Україні;
- дослідити організаційна структура банківського нагляду;
- розглянути форми здійснення банківського нагляду в Україні;
- здійснити аналітичну оцінку банківського нагляду в Україні;
- визначити основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду.

Об'єктом дослідження є система банківського нагляду з боку Національного банку України

Предметом дослідження є організація процесу банківського нагляду в Україні.

Методи дослідження. У процесі вирішення поставлених завдань у роботі використовувалися методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу – при розгляді сутності, факторів банківського нагляду банків, визначенні принципів діяльності та критеріїв фінансово стабільних банків, напрямів державного регулювання та нагляду за банками. Метод аналітичного групування, коефіцієнтний, факторний та порівняльний аналіз були використані при аналізі діяльності банків; на основі використання порівняльного, нормативно-розрахункового та балансового методів досліджено процес організації банківського нагляду в Україні.

Інформаційною базою дослідження Статистичну і фактологічну основу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань становлення та розвитку банківської системи України й реалізації Національним банком України функцій банківського нагляду, статистичні матеріали Національного банку України, Базельського комітету з питань

банківського нагляду. Використано дані інформаційно-аналітичних видань, довідкову літературу, ресурси мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів банківського нагляду з боку Національного банку України та його організації в сучасних умовах. Основні положення, що становлять наукову новизну кваліфікаційної роботи:

- розглянуто поняття банківський нагляд як елемент фінансово-правового статусу Національного банку й особливий вид державного управління в галузі фінансів, яке виконується Національним банком по відношенню до кредитних установ щодо виконання ними законодавчих приписів, при регулюванні банківської діяльності і застосуванні до них заходів впливу;

- здійснено аналітичну оцінку банківського нагляду в Україні, що свідчать про значне зростання кількості банків в Україні, які мають проблеми з ліквідністю та значним зростанням ризику кредитних операцій;

- визначено основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду, що говорить про необхідність вдосконалити існуючу нормативно-правову та методологічну базу для врегулювання питань злиття і поглинання банківських установ.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих у роботі науково-теоретичних результатів дослідження в процесі розвитку банківського нагляду в Україні. Окремі положення магістерської роботи є основою для проведення подальших наукових досліджень. Систематизовані та узагальнені теоретичні матеріали можуть бути використані при вивченні фінансових дисциплін «Банківський менеджмент», «Банківська система».

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення та результати дослідження опубліковані в матеріалах науково-практичних конференцій: Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (11-

15 травня 2023 року); Тези Міжнародної наукової конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу» (5-6 листопада 2023 року).

Структура, зміст та обсяги роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних літературних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 55 сторінок машинописного тексту, у тому числі 5 таблиці, 15 рисунків, 2 додатків. Список використаної літератури нараховує 36 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

1.1. Економічна сутність та інструменти банківського нагляду в Україні

Банківська діяльність займає провідну позицію у розвитку фінансово-кредитної системи та економіки в цілому. Саме тому, банківська діяльність є базисом для формування стійкої системи, яку ми представляємо у вигляді ланцюга.

Банківська система України постійно перебуває під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього характеру. Ризики, які супроводжують банківську діяльність, негативно впливають на функціонування окремих установ, а також загрожують інтересам вкладників, кредиторів та акціонерів. Як відомо, несвоєчасне попередження та не проведення аналізу існуючих проблем, з якими стикаються банки, засновують процес дисбалансу на фінансовому ринку країни в цілому. За даним процесом створюється ланцюгова реакція, розхитуючи довіру населення до всієї банківської системи. Саме тому, центральний банк покликаний забезпечити ефективне регулювання та нагляд за діяльністю всіх банківських установ [1, 19].

Систематизація наукових підходів до визначення понять «банківський нагляд» у таблиці 1.1 дозволили зробити узагальнюючий висновок.

Проаналізувавши табл. 1.1, ми можемо надати узагальнююче визначення банківського регулювання як процесу створення певної правової бази, яка є підґрунтям для здійснення Національним банком України банківського нагляду, а саме чинні закони України, нормативно-правові акти та положення.

Таблиця 1.1.

Систематизація наукових підходів до визначення поняття «банківський нагляд»

<i>№ з/п</i>	<i>Автор</i>	<i>Характеристика</i>
1	Вовчак О. Д., Бедненко В. М. [3]	Складова частина державного регулювання банківської діяльності, що полягає в постійному моніторингу за процесами в банківській сфері і конкретних банках на всіх етапах їхнього життєвого циклу, щоб здійснювати контроль за дотриманням банківського законодавства, своєчасно виявляти недоліки і порушення в діяльності банків, вимагати їх усунення, надавати рекомендації для усунення недоліків чи вживати адекватних заходів реагування або впливу в разі вчинення порушень під час здійснення банківської діяльності.
2	Костенко В.В. [13]	Невід’ємна складова банківського регулювання, контроль за діяльністю банків на всіх етапах їх життєвого циклу з метою попередження, мінімізації та запобігання негативних наслідків їх функціонування.
3	Міщенко В. І., Науменкова С. В. [16]	Система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими кредитно-фінансовими установами у процесі їх діяльності законодавства України та встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників.
4	ЗУ «Про Національний банк України» [9]	Система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.

Банківський нагляд – це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.

Одним із пріоритетних питань банківського регулювання – мінімізація ризику. Тому були запроваджені показники, які мають обов’язковий характер

для банків України та забезпечать можливість центральному банку контролювати їх діяльність дистанційно (табл.1.2).

Таблиця 1.2.

Нормативно-правове забезпечення банківського нагляду в Україні

№ з/п	Основні нормативно-правові акти	Форми здійснення банківського нагляду
1	Конституція України (редакція від 01.01.2020) [33]; [11]	
2	Закон України «Про банки і банківську діяльність» (редакція від 14.04.2021) [33]; [8]	
3	Закон України «Про Національний банк України» (редакція від 14.04.2021) [33]; [9]	
4	Положення про ліцензування банків: затв. пост. Правління Національного банку України від 22.12.2018 № 149 [25]	Вступний контроль
5	Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду від 06.12.2018 № 135 [28]	Безвиїзний нагляд (попередній контроль)
6	Положення про здійснення інспекційних перевірок від 28.12.2017 № 145 [30]	Інспекційні перевірки (поточний контроль) [33]
7	Правила подання статистичної звітності до центрального банку від 13.11.2018 № 120 [27]	
8	Положення про затвердження положення про валютний нагляд від 03.01.2019 № 13 [21]	
9	Положення про здійснення банками фінансового моніторингу від 19.05.2020 № 65 [23]	

Банківський нагляд є складовою системи регулювання банківської діяльності та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів [19].

При цьому слід зазначити, що наглядова діяльність Національного банку України стосується всіх процесів, що відбуваються у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків – від моменту створення банків до моменту припинення діяльності. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 67) визначає мету, організацію, підстави та обсяг нагляду.

Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в

Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо здійснення банківської діяльності. При здійсненні банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності. Національний банк України має право запровадити особливий режим контролю за діяльністю банку та призначити куратора банку [20].

Особливий режим контролю є додатковим інструментом банківського нагляду. Під час здійснення особливого режиму контролю за діяльністю банку Національний банк України має право заборонити банку використовувати для розрахунків прямі кореспондентські рахунки та/або вимагати від банку проведення розрахунків виключно через консолідований кореспондентський рахунок. Основні завдання банківського регулювання та нагляду наведено на рис. 1.1.[20]

ЗАВДАННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ	забезпечення стабільності та надійності банківської системи з метою сприяння економічному піднесенню
	захист інтересів вкладників, що розмішують свої кошти в банках, від неефективного управління банками і від шахрайства
	створення конкурентного середовища у банківському секторі, завдяки якому знижуються процентні ставки за позичками, підвищуються процентні ставки за депозитами, розширюється спектр банківських послуг, запроваджуються новітні банківські технології
	забезпечення відкритості (прозорості) політики і діяльності банківського сектору в цілому і кожного банку окремо. Підвищення відкритості базується на удосконаленні системи обліку і звітності в банках і наближенні їх до вимог, що випливають із досвіду міжнародної банківської практики
	підтримання необхідного рівня стандартизації і професіоналізму в банківському секторі, забезпечення ефективної діяльності банків і запровадження технологічних нововведень в інтересах споживачів банківських послуг

Рис.1.1. Основні завдання банківського нагляду

Національний банк України здійснює банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду. Ефективність банківського регулювання та нагляду значною мірою залежить від того, наскільки чіткими є поставлені перед наглядовими органами завдання, наскільки добре їх розуміють і підтримують органи, що розробляють економічну політику держави.



Рис. 1.2. Система банківського регулювання та нагляду [36]

Система банківського регулювання та нагляду є комплексом елементів, які взаємопов'язані між собою й доповнюють один одного, та спрямовані забезпечити виконання поставлених цілей і завдань НБУ, досягнути важливих стратегічних орієнтирів діяльності банківської системи України, сприяти комплексному розвитку банківського сектора та створювати сприятливе конкурентне середовище для банків.

У підсумку проаналізуємо рис. 1.2. та рис. 1.3 де наочно відображені система банківського регулювання та нагляду, модель формування ефективного банківського нагляду [36].

Функції банківського нагляду такі:

- контрольна – означає моніторинг та відстеження ситуації у банківському середовищі;
- захисна – банківський нагляд покликаний сприяти захищеності інтересів вкладників, кредиторів, клієнтів, акціонерів банку;
- аналітична – за результатами дистанційного нагляду здійснюється аналіз ситуації у банківському секторі для визначення та усунення загроз його функціонуванню;
- інформаційна – банки повинні у повному обсязі надавати НБУ всю потрібну інформацію щодо напрямів своєї діяльності.

Можна виділити основні сучасні завдання банківського нагляду в Україні:

1. Посилення банківського нагляду за станом ліквідності, рівнем та якістю капіталу, ефективністю управління ризиками
2. Підвищення довіри до банківської системи. Вилучення вкладниками своїх депозитів призвело до негативних наслідків і проблем з ліквідністю у банках. Тому своєчасний контроль за банківською діяльністю сприятиме зростанню довіри до таких фінансових посередників.
3. Застосування заходів впливу до порушників. У випадку виявлення порушень у діяльності банків, НБУ застосовує заходи впливу. Головними критеріями при їх виборі мають бути адекватність, своєчасність та дієвість.

Вважаємо, що принципами банківського нагляду є такі:

- Публічності та прозорості – розкриття інформації для загалу про стан банківського сектора, не порушуючи принципу комерційної таємниці.
- Автономії – органи банківського нагляду не можуть надмірно втручатись в оперативну банківську діяльність.
- Результативності – дії наглядових органів повинні сприяти вирішенню конкретних завдань для досягнення поставлених цілей. Головною метою банківського нагляду є [16, с.16]: у макроекономічному розумінні – зміцнення довіри суспільства до банківської системи, підвищення її надійності і стабільності; у мікроекономічному розумінні – забезпечення фінансової надійності банків та захисту інтересів їхніх клієнтів і вкладників.

Наглядова діяльність охоплює такі типи нагляду:

1. Нагляд, що здійснює НБУ.
2. Зовнішні аудиторські фірми, які здійснюють щорічну аудиторську перевірку, та результати громадського контролю за діяльністю банків.
3. У структурі банку є служба внутрішнього аудиту та ревізійна комісія, які виконують контрольну функцію.

На практиці існують три основні підходи до нагляду:

- 1) формальний – нагляд, який ґрунтується на кількісних вимогах;
- 2) змістовний – нагляд, заснований на якісних вимогах;
- 3) ризик-орієнтований нагляд.

Вважаємо, що це поняття є глибшим і змістовнішим. Ефективний банківський нагляд – це комплекс заходів, що включає у себе контроль та відстеження ситуації у банківському секторі; базується на інституційноправовому, методологічному, інформаційному, фінансовому забезпеченні; передбачає використання безвиїзного, виїзного нагляду та громадського контролю для досягнення системної стабільності, динамічного розвитку банківської системи, захищеності інтересів кредиторів, вкладників, акціонерів, клієнтів, а також якісного управління ризиками в умовах відкритої економіки України (рис. 1.3.).

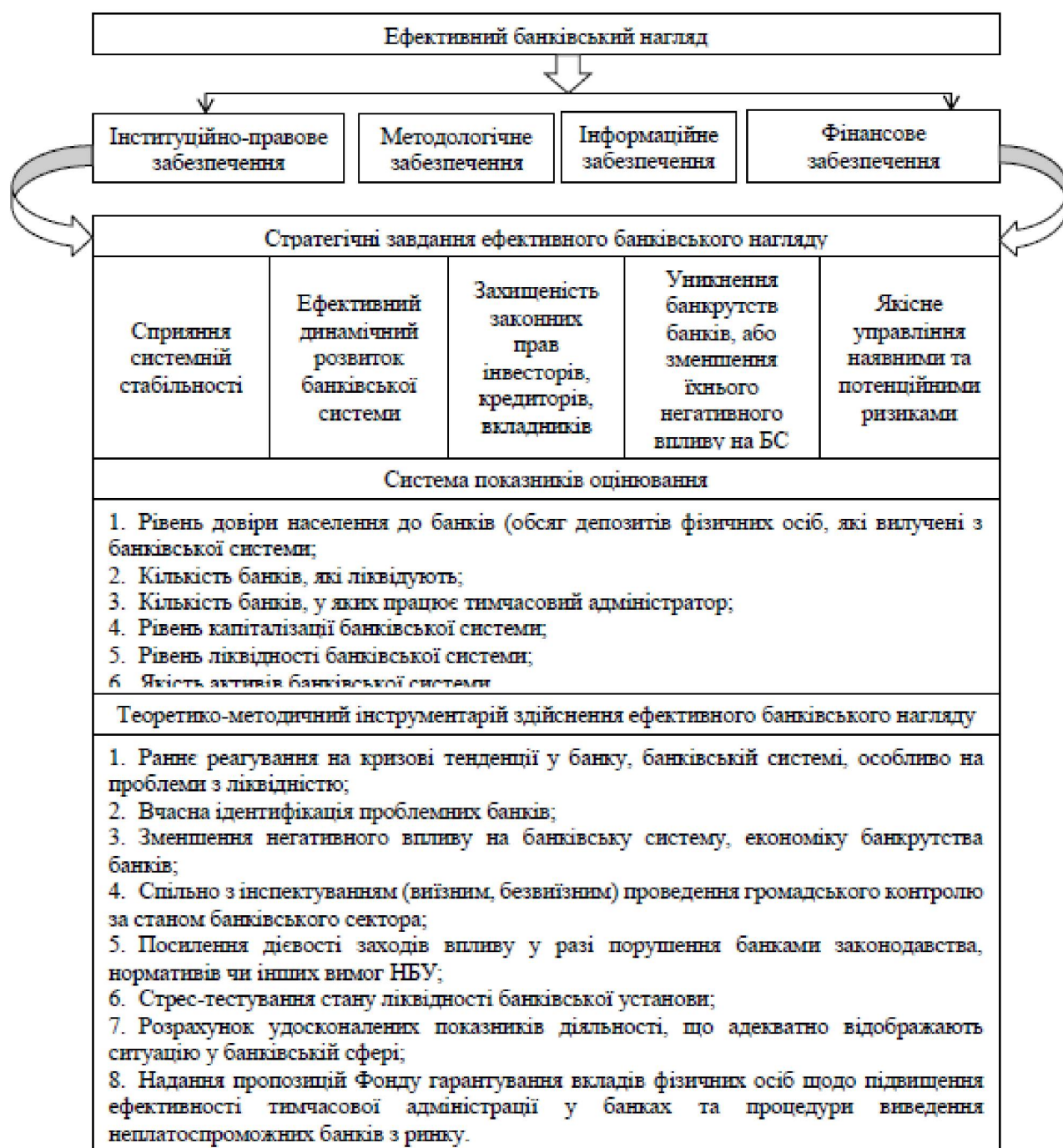


Рис. 1.3. Модель формування ефективного банківського нагляду [36]

Отож, розроблена модель ефективного банківського нагляду відповідає вимогам сучасного етапу розвитку вітчизняного банківського сектора, спрямована на підвищення якості роботи наглядового органу і банківських установ, дає змогу досягнути таких стратегічних цілей: системна стабільність, динамічний розвиток банківської системи, здійснення захисту прав інвесторів, кредиторів, вкладників, управління наявними та потенційними ризиками.

1.2. Організаційна структура банківського нагляду

У зв'язку з ускладненням банківської діяльності та зростанням тенденцій до створення фінансових об'єднань, діяльність яких охоплює не лише ринок банківських послуг, а й ринок страхування та цінних паперів, зростає потреба в координації зусиль органів нагляду, що діють у різних фінансових секторах держави. Ці структурні зміни на фінансових ринках призвели до посилення взаємозв'язку між колишніми відмінними видами діяльності в секторі фінансових послуг і, отже, до появи небезпеки взаємного впливу проблем однієї сфери на успішність діяльності в іншому секторі фінансового ринку.

Потреба в зміцненні відносин між наглядовими органами також відчувається на міжнародному рівні, оскільки останнім часом банки активно розширюють свою міжнародну діяльність.

Згідно із Законом України “Про Національний банк України” (ст.7), в межах функцій НБУ :

1. Видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його прав, які є неодмінними для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб;

2. Установлює для банків неодмінні економічні нормативи. Ці нормативи мають покривати виконання контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком;

3. Виконує державне регулювання діяльності банків у формах, визначених Законом України “Про банки і банківську діяльність”, як безпосередньо, так і через створений ним орган банківського нагляду [6].

Під час здійснення банківського нагляду Національний банк України має перевагу потребувати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, здійснення нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних

наслідків, що можуть звести під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або спричинити шкоди належному веденню банківської діяльності. Розглянемо систему банківського нагляду в рівнях рис. 1.4.



Рис. 1.4. Система банківського нагляду [6]

Керівництво структурними підрозділами з питань банківського регулювання та нагляду покладено на заступника Голови Національного банку України – куратора служби банківського нагляду і виконавчого директора – керівника Служби банківського нагляду Національного банку України.

Служба банківського нагляду Національного банку України створена з метою координації наглядових процесів і контролю за їх здійсненням. До Служби банківського нагляду увійшли Департамент нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду, Департамент безвиїзного банківського нагляду, Департамент інспектування банків, Департамент кризового менеджменту та контролю операцій на відкритому ринку, Управління юридичного забезпечення банківського нагляду, Управління ліквідації банків. Департамент реєстрації та ліцензування банків та Департамент з питань запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму підпорядковані

заступнику Голови Національного банку України – куратору служби банківського нагляду.

Система банківського нагляду на рівні відповідних департаментів банківського нагляду Національного банку України складається з департаментів та управлінь (відповідно до напрямів діяльності).

Система банківського нагляду скоординована за вертикаллю і має кілька рівнів:

- Комісія Національного банку України з питань нагляду і регулювання діяльності банків. Це спеціально створений для проведення скоординованої, зваженої та послідовної політики щодо здійснення нагляду за діяльністю

- зваженої та послідовної політики щодо здійснення нагляду за діяльністю банків підрозділ. Комісія наділена повноваженнями у сфері реєстрації банків, ліцензуванні банківської діяльності, виносить висновки щодо створення іноземних банків, вносить пропозиції щодо призначення тимчасової адміністрації тощо.

- Заступник Голови Правління НБУ.
- Департаменти банківського нагляду НБУ.
- Начальник територіального управління НБУ.
- Комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків при територіальному управлінні НБУ.
- Відділ банківського нагляду територіального управління НБУ.

Банківський нагляд здійснюється за певними напрямками, які визначають відповідні підрозділи. Це:

- реєстрація банків і ліцензування банківської діяльності;
- економічний аналіз, розроблення нормативів;
- інспектування;
- нагляд за банками.

Безпосередньо процес нагляду за діяльністю банків здійснює територіальне управління НБУ. При виявленні порушень, територіальне управління вирішує питання з керівництвом, банку про проведення спільної

наради. Якщо це не ефективно, чи така нарада не може відбутись, начальник регіонального управління приймає рішення про проведення інспекції. В разі виявлення недоліків, начальник пропонує вжити заходів щодо їх усунення та надати листа із зобов'язаннями, а при невиконанні — виносить попередження керівництву банку.

Одним з підрозділів банківського нагляду, який безпосередньо здійснює нагляд за діяльністю банків шляхом постійного моніторингу є сектор фінансового моніторингу. Він стежить за дотриманням ними економічних нормативів, оперативно реагує на факти здійснення ризикових операцій, порушення банківського законодавства і нормативно-правових актів НБУ, застосовуючи адекватні заходи впливу. Серед головних завдань сектору – такі:

- нагляд за дотриманням банками вимог Національного банку щодо розміру сформованих резервів за активними операціями;
- контроль за динамікою змін (погіршення або поліпшення) адекватності регулятивного капіталу;
- контроль за станом показників конкретного банку та порівняння їх зі значеннями середніх показників за групою банків;
- контроль за дотриманням банками економічних нормативів і норм обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку, аналіз звітів, складених за результатами інспекційних перевірок [6].

1.3. Форми здійснення банківського нагляду в Україні

Фінансовий стан банківських установ є одним із основних індикаторів її спроможності до подальшого розвитку. Зважаючи на процеси глобалізації на ринку банківських послуг, збільшення внутрішніх та зовнішніх ризиків, особливої уваги потребує вивчення сучасних форм та шляхів проведення комплексних перевірок фінансового стану банківських установ.

Основними інструментами підвищення стійкості банківської системи є своєчасне виявлення порушень, а також оцінка управління діяльністю банку. Тому важливим є вибір форми проведення моніторингу банківської діяльності [27].

Згідно з ЗУ «Про банки і банківську діяльність» в нашій державі Національний банк України здійснює банківський нагляд у двох формах (рис. 1.5.):

1. інспекційна перевірка;
2. безвиїзний банківський нагляд.

Інспекційна перевірка складається з наступних етапів:

1. організація інспекційної перевірки;
2. проведення інспекційної перевірки;
3. оформлення результатів [33].

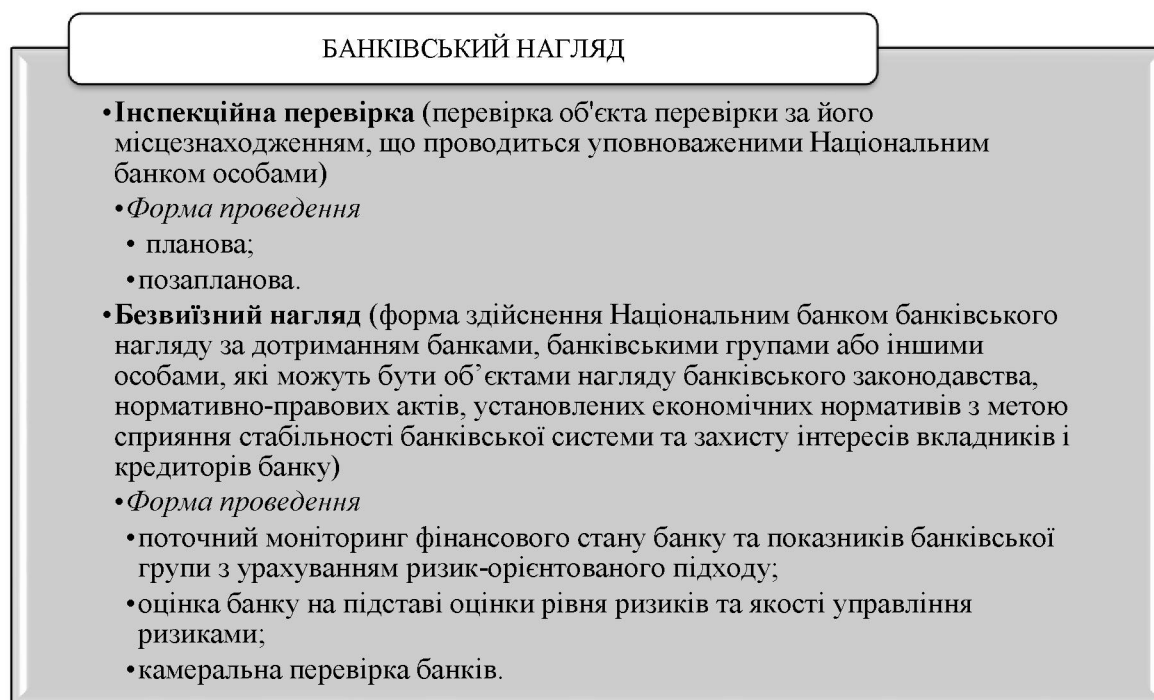


Рис. 1.5. Банківський нагляд та форми його проведення [12, 28]

Дослідивши точки зору різних науковців, нормативні акти та різні інформаційні джерела відносно безвиїзного банківського нагляду ми виокремили основні переваги даної форми проведення банківського нагляду (рис. 1.6).



Рис. 1.6. Переваги безвиїзного банківського нагляду

На нашу думку, безвиїзний банківський нагляд майбутнє банківського нагляду. Важливість його впровадження полягає у виявленні проблем на ранніх етапах, що визначає його ефективність. Виникнення проблем у діяльності банку має ланцюговий характер. У діяльності банківської установи все взаємозалежно, тому дуже важливо не допустити розвитку основного джерела ризикових активів.

Як і у будь-якому процесі є позитивні та негативні риси, які заважають якісно провести процес.

Тому доцільно розглянути негативну сторону безвиїзного банківського нагляду для того, щоб виявити шляхи мінімізації даного процесу.

Недоліки дистанційного нагляду, які є і недоліками інспекційних перевірок можна систематизувати за критерієм значущості:

1. Недостовірність звітності банківської установи [31].
2. Розрахунок багато чисельних коефіцієнтів.
3. Чинні на сьогодні нормативи не дають змоги проводити ефективний безвиїзний банківський нагляд, оскільки тільки 4 нормативи (Н1, Н2, Н7 та Н8) дають більш-менш адекватне уявлення про стан справ у банківській системі [13].
4. Потреба в висококваліфікованому кадровому забезпеченні.

Отже, банківський нагляд має змінюватися зі змінами зовнішніх чинників і відповідати таким характеристикам: професіоналізм, прозорість, моральні

якості працівників служби банківського нагляду щодо неупередженого ставлення та застосування відповідних заходів впливу, які відповідатимуть виявленим порушенням, фінансовому стану банку та розмір можливих негативних наслідків для кредиторів і вкладників.

Інспекційна перевірка відбувається інспекційною групою до якої входять: куратор(и) перевірки, керівник інспекційної групи, заступник(и), інспектор(и), працівники Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [26].

Національний банк України має право включати до складу інспекційної групи для перевірки питань, що не належать до сфери банківського нагляду, працівників структурних підрозділів Національного банку, до компетенції яких належать такі питання. Також до складу інспекційної групи можуть бути включені фахівців, які не є працівниками центрального банку, але вони повинні підписати зобов'язання про нерозголошення інформації, що містять банківську таємницю [26].

У свою чергу керівник об'єкта перевірки має право:

1. вимагати від інспекторів дотримання обов'язків, оскаржувати дії інспекторів перед керівником інспекційної групи, куратором інспекційної перевірки, уповноваженою посадовою особою Національного банку України, керівництвом Національного банку;
2. керівники та працівники об'єкта перевірки не мають права чинити будь-який тиск на членів інспекційної групи та створювати перешкоди чи обмежувати дії щодо здійснення інспекційної перевірки [26].

У рис.1.7 ми можемо розглянути наочно такий сегмент даного розділу як шляхи проведення форм банківського нагляду, їх мета, строк проведення, об'єкт та суб'єкт банківського нагляду.

Банківський нагляд	Форми проведення	Мета	Строк проведення	Об'єкт	Суб'єкт
Інспекційна перевірка	Планова	Оцінка фінансового стану об'єкта та визначення рівня безпеки та стабільності його операцій; оцінка рівня, характеру та особливостей ризиків та управління ними; перевірка достовірності звітності; виявлення фактів здійснення та запобігання ризиковій діяльності;	Відповідно до затвердженого НБУ плану інспекційних перевірок	Банки	Центральний банк країни
	Позапланова	оцінки якості корпоративного управління та внутрішнього контролю; виявлення недоліків або вразливих компонентів діяльності; контролю за дотриманням вимог банківського законодавства України	Повідомлення об'єкта не пізніше 10 днів до її початку		
Безвиїзний нагляд	Поточний моніторинг	Визначення подальших наглядових дій за банком, спрямованих на забезпечення дотримання банком та іншими особами банківського законодавства, нормативно-правових актів установлених економічних нормативів на підставі спостереження за змінами у фінансовому стані банку	Один раз на місяць.		
	Оцінка рівня ризиків та якості управління ризиками	Оцінки рівня ризиків, що притаманні діяльності банку та загрожують його функціонуванню (життєздатності), оцінки достатності капіталу банку, стійкості банку, достатності ліквідності банку для покриття всіх суттєвих ризиків, оцінки якості управління ризиками.			
	Камеральна перевірка	З'ясування/підтвердження: факту дотримання/недотримання банком вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів, установлених НБУ вимог, обмежень щодо діяльності банку, установлених значень економічних нормативів і лімітів відкритої валютної позиції; підтвердження/спростування ознак, що можуть свідчити про здійснення банком ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів	Залежно від обсягів операцій банку та інформації, що підлягають перевірці		

Рис. 1.7. Форми проведення банківського нагляду [24, 26]

Основою для проведення безвиїзного банківського нагляду є:

1. дані статистичної/фінансової звітності банку/банківської групи, що подаються до Національного банку відповідно до нормативно-правових актів Національного банку з питань складання статистичної/фінансової звітності;
2. інформації, документів, звітів, фінансових та інших планів/програм щодо діяльності банку, отриманих від банку/контролера банківської групи;
3. інформації про пов'язаних із банком осіб та про операції банку з пов'язаними з банком особами;
4. інформації та документів, отриманих від підрозділів Національного банку, державних органів, з інших доступних джерел, а також іншої інформації та документів, отриманих Національним банком під час виконання ним своїх функцій;
5. результатів оцінки стійкості банку, проведеної Національним банком;
6. результатів інспекційних перевірок;
7. результатів нагляду за дотриманням банківською групою, учасником якої є банк, установлених значень економічних нормативів [28].

Один із шляхів проведення безвиїзного банківського нагляду – камеральна перевірка. Підставами для неї є:

1. результати аналізу статистичної/фінансової звітності банку, що подаються до Національного банку, інформації, документів, звітів, отриманих від банку, що можуть свідчити про недотримання банком вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку;
2. результати проведеної оцінки банку під час здійснення безвиїзного банківського нагляду, що можуть свідчити про наявність у банку ризиків, що створюють загрозу втрати капіталу та ліквідності [28].

Камеральна перевірка проводиться без попереднього повідомлення банку.

Ми вважаємо, що для покращення проведення банківського нагляду в Україні потрібно і надалі імплементувати основні положення Директив Європейського Союзу в частині відповідності сучасного банківського нагляду європейським стандартам, а саме :

1. прискорити план дій щодо повної імплементації вимог Базельського комітету;
2. створення спільних наглядових груп, які складаються з посадових осіб регулятора та національних компетентних органів. Цей крок міг би дозволити знизити ризики корупції та існування непрозорих відносин в банківському секторі України.

Висновки до 1-го розділу

Забезпечення стабільності функціонування банківської системи, попередження системних банківських криз є найважливішим завданням уповноважених державних органів у сфері регулювання фінансового сектору.

Розглядаючи поняття банківського нагляду, можна зазначити що, «банківський нагляд» – це система моніторингу, яка складається з державного, міжнародного, міжбанківського, внутрішньобанківського, внутрішньофіліального нагляду у вигляді попереднього, вступного та поточного контролю від моменту створення до моменту ліквідації банку або його підрозділів.

Варто відзначити, що банківський нагляд є систематичністю, яка розміщує кількох елементів, що перебувають у тісному взаємозалежності. Складовими банківського нагляду є власне контроль, що зводиться до у дослідженні або спостереженні за станом дотримання законності в діяльності банківських установ, а також активні дії Національного банку України щодо застосовування за наслідками контролю відповідних заходів впливу.

Ефективна система банківського нагляду має задовольняти такі умови, як наявність чітких цілей, незалежність і підзвітність регулятора та достатність його ресурсів для ефективного виконання регуляторних функцій, наявність правової бази та достатність повноважень для застосувати санкції.

Основною метою банківського нагляду є захист інтересів вкладників від неефективного управління банками, створення конкурентного середовища в банківському секторі, забезпечення прозорості політики банківського сектора в цілому та банківських установ зокрема.

Функції банківського нагляду знаходять своє втілення в організаційних структурах банківського нагляду. Досвід організації банківського нагляду у розвинених країнах показує переважне виконання функцій нагляду центральними банками. Відповідно до чинного законодавства наглядова функція здійснюється Національним банком України, зокрема Генеральним департаментом банківського нагляду. Результати проведених досліджень свідчать, що ефективною для України буде така система банківського нагляду, яка поєднує в собі часткове делегування окремих функцій контролю та нагляду певним учасникам фінансового ринку з використанням в процесі нагляду правил та принципів зі значним переважанням правил у структурі нагляду, причому максимальний тягар нагляду за виконанням правил повинен лягати на банки, які характеризуються ненадійними показниками діяльності.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

2.1. Дослідження системи формування банківського нагляду в Україні

Одним з можливих методів оцінки ефективності банківського нагляду є фінансовий моніторинг. З огляду на те, що основним фактором стабільності й надійності банківської системи та пріоритетним завданням банківського нагляду є підвищення рівня капіталізації (капітал повинен повною мірою виконувати захисну функцію, а його зростання має бути адекватним збільшенню активів), робота відділу банківського нагляду цілковито спрямована на виконання цих завдань.

У процесі моніторингу та інспекційних перевірок управління приділяє особливу увагу аналізу своєчасності виконання банками своїх грошових зобов'язань, збалансованості між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань, тобто управління ліквідністю. В результаті фактичні показники ліквідності не лише дотримуються, а й перевищують аналогічні середні показники по банківській системі України.

Починаючи з кризи 2014 р., після реформ грошово-кредитного регулятора 2015 р., кількість установ банків має постійну тенденцію до скорочення (рис. 2.1).

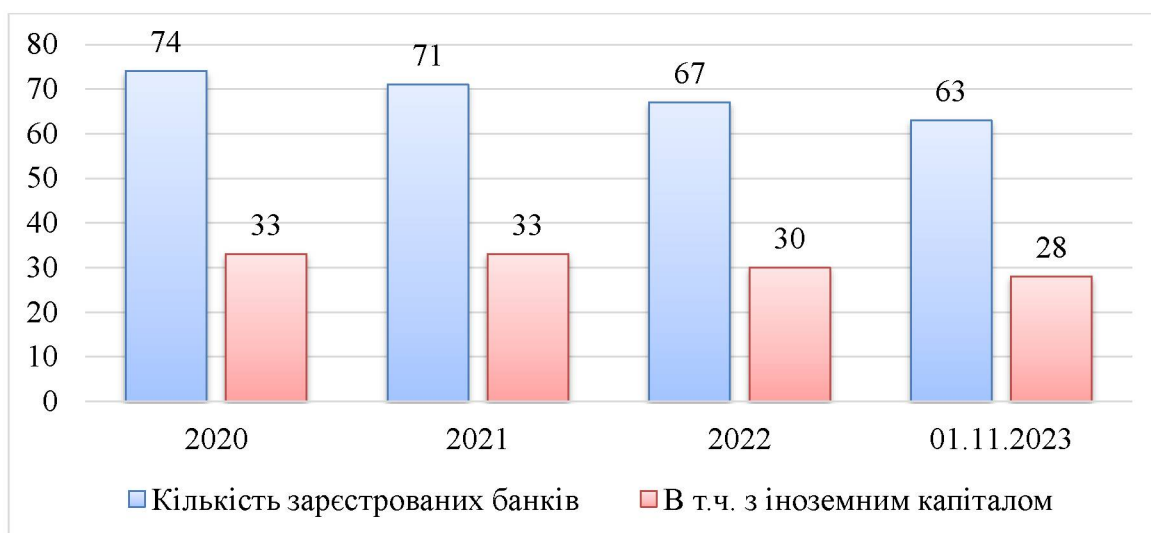


Рис. 2.1. Кількість зареєстрованих банків в Україні станом на 2020 – 01.11.2023 р. (Додаток А) [17]

Відмітимо, що кількість установ банків, які функціонували у період 2020-2023 рр. скоротилася на 11 одиниць, у т.ч. за рахунок 5 банків з іноземним капіталом у структурі.

Протягом місяців війни кількість банків України скоротилася (додаток А). Відразу від початку ведення повномасштабної війни кількість банківських установ скоротилася на 2 одиниці порівняно з показником на кінець січня 2022 р. – за рахунок припинення діяльності банків з іноземним капіталом.

В 2023 році відбулись незначні структурні зміни в розподілі активів банківської системи України, що пов'язано зі змінами розмірів активів окремих банків та змінами в складі відповідних груп.

За даними Національного банку України «банки успішно впоралися з першими викликами війни: вони продовжують діяльність та надають якісні послуги там, де це можливо. Безперебійно працює система електронних платежів та переказів. Це зберігає довіру клієнтів до фінустанов та знижує ризики ліквідності. Однак понесені банками втрати, оцінки яких поки що попередні, негативно позначаються на їхній рентабельності та капіталі. Збитки можуть зростати через тривалий ефект від реалізації окремих операційних ризиків» [12].

Проводячи аналіз структури активів банківських установ, відмітимо, що банки надають перевагу розміщенню коштів за чотирма основними напрямками (табл. 2.1) [17].

Таблиця 2.1.

Динаміка активів комерційних банків України станом
на 2020- 01.11.2023р.

№ з/п	Показник	2020	2021	2022	01.11.2023
1.	Активи усього	1 754 736	1 979 298	2 243 915	2 679 459
2.	Активи в іноземній валюті	603 712	593 893	718 523	786 029
3.	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 158 935	2 290 307	2 625 325	3 034 778
4.	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	774 099	691 452	825 575	871 000
5.	Готівкові кошти	66 251	75 169	76 725	73 802
6.	Банківські метали	511	505	144	152
7.	Кошти в Національному банку України	51 689	55 424	72 246	204 096
8.	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	207 895	193 539	298 074	325 116
9.	Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	48 506	63 757	46 657	72 618
10.	Кредити надані клієнтам	980 499	1 067 765	1 075 343	1 004 990
11.	кредити, що надані органам державної влади	6 560	24 999	26 005	18 983
12.	кредити, що надані суб'єктам господарювання	770 164	803 069	823 514	766 251
13.	кредити, що надані фізичним особам	203 757	239 576	225 746	219 716
14.	кредити, надані небанківським фінансовим установам	19	120	78	40
15.	Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	686 262	712 978	929 640	1 249 334
16.	Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	409 260	313 974	385 942	359 934

Протягом 2022 року обсяг активів банківського сектору України порівняно з 2020 роком збільшилися на 489,1 млрд. грн. Обсяг суми кредитів, наданих

фізичним особам, протягом досліджуваного періоду збільшився на 94,8 млрд. грн. і становив 1075,3 млрд. грн., а кредити, надані суб'єктам господарювання, за підсумком 2022 року збільшилися на 53,3 млрд. грн. і на початок 2020 року досягли значення у розмірі 826,7 млрд. грн. На рис. 2.2 графічно відображено динаміку кредитного портфеля банківського сектору України за 2020 – 01.11.2023 рр.

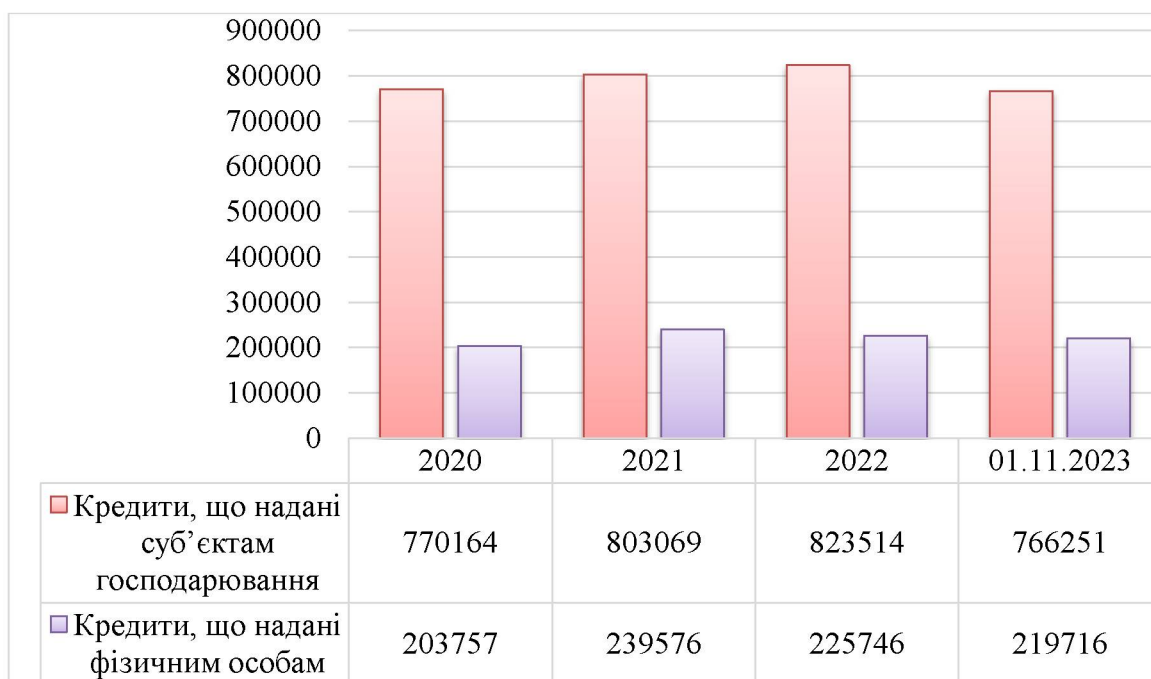


Рис. 2.2 Кредитний портфель банківського сектору України станом на 2020 – 01.11.2023 рр. (Додаток А) [17]

Незважаючи на збільшення загальної суми фінансових ресурсів вітчизняних банківських установ протягом 2020 – 2023 років (на 12,65%) переважно завдяки поступовому збільшенню розміру власного капіталу (на 64,3%), оцінювати таку тенденцію позитивно поки що зарано, оскільки нарощування капіталізації переважної більшості українських банківських установ було досягнуто шляхом отримання коштів з переоцінки основних засобів, надходження раніше не сплачених відсотків, незначного зменшення непокритого збитку за минулі роки та несуттєвого збільшення статутного капіталу.

Динаміка пасивів комерційних банків України станом
на 2020- 01.11.2023р.

№ з/п	Показник	2020	2021	2022	01.11.2023
1.	Пасиви	1 754 736	1 979 298	2 243 915	2 679 459
2.	Капітал	212 577	244 081	218 910	325 643
3.	з нього: статутний капітал	480 613	481 537	407 022	404 751
4.	Зобов'язання банків	1 542 160	1 735 217	2 025 006	2 353 816
5.	Зобов'язання банків в іноземній валюті	659 515	631 292	783 823	815 747
6.	Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	23 865	26 164	6 515	5 762
7.	Кошти суб'єктів господарювання	605 206	705 421	838 362	1 115 385
8.	Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	663 664	699 752	889 485	1 009 560
9.	Кошти небанківських фінансових установ	34 100	40 987	51 645	52 527

З таблиці 2,2 видно, що найбільшу частку фінансових ресурсів банків займали зобов'язання, які з кожним роком зростали. Так, у 2022 році вони мали найбільшу тенденцію до збільшення порівняно з попереднім роком – на 489 179 млн. грн або на 5,9%. Ця тенденція є позитивним явищем і свідчить про те, що банки залучають більше депозитів юридичних та фізичних осіб, а значить довіра до банків зростає.

Мінімальна величина регулятивного капіталу банку (Н1) має становити 120 млн.грн. [10].

Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) віддзеркалює спроможність банку вчасно і в абсолютному об'ємі розплатитися за своїми зобов'язаннями, що витікають із комерційних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе господарі банку; і навпаки: чим нижче значення показника, тим більша частина небезпеки, що її беруть на себе позикодавці/вкладники банку [10].

Норматив адекватності регулятивного капіталу визначається як співвідношення регулятивного капіталу до узагальнених активів і чітких позабалансових знарядь, зменшених на суму створених належних запасів за активними операціями та на суму забезпечення позики (вкладень у боргові цінні папери) очевидним зобов'язанням або грошовим покриттям у перспективі застави майнових прав і зважених за ступенем кредитної небезпеки. Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим ніж 10 процентів.

Для банків, що починають операційну діяльність, цей норматив має бути:

протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менше 15 процентів; протягом наступних 12 місяців – не менше 12 процентів; надалі – не менше 10 процентів [10].

Коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) цей норматив відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для виконання банком активних операцій. Н3 встановлює мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів. Нормативне сутність нормативу Н3 має існувати не менше ніж 9 процентів.

Щодо забезпечення та підтримання ліквідності НБУ встановлює подібні нормативи ліквідності [10]:

Н 4 - норматив миттєвої ліквідності встановлюється для контролюванню за спроможністю банку убезпечити вчасне здійснювання своїх грошових зобов'язань за рахування високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках). Норматив відзначається як співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками. Н4 має бути не менше ніж 20 процентів.

Норматив поточної ліквідності (Н5) установлюється з метою формулювання збалансованості термінів і сум ліквідних активів і зобов'язань банку. Для обчислення нормативу поточної ліквідності враховуються вимоги і зобов'язання

банку з кінцевим терміном погашення до 31 дня. Таким чином, цим нормативом вдовольняється небезпека через нездатність банку мобілізувати кошти для погашення зобов'язань упродовж 31 дня. Норматив поточної ліквідності з'ясовується як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно). Нормативне значення нормативу Н 5 має бути не менш ніж – 40 %.

Наступний норматив короткострокової ліквідності (Н 6) усталюється для контролю за здібністю банку виконувати прийняті ним короткотермінові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Він окреслюється як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Для обчислення нормативу короткострокової ліквідності користуються ліквідні активи та зобов'язання з початковим строком погашення до одного року. Нормативне значення нормативу Н6 має бути не менше ніж 60 процентів.

Для того, щоб знизити рівень небезпек Національний банк встановлює нормативи кредитного ризику, порушення яких може спричинити до фінансових утруднення у діяльності банку. До таких нормативів припадає [10]:

Н 7 - норматив максимального величини кредитної небезпеки на одного контрагента встановлюється з ціллю обмеження кредитної небезпеки, що утворюється внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. Показник величини кредитної небезпеки на одного контрагента відзначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента (або групи пов'язаних контрагентів), до регулятивного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н 7 не має перевищувати 25 процентів.

Н 8 - норматив величезних кредитних небезпек встановлюється з ціллю обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. Норматив великих кредитних ризиків розраховується як співвідношення суми всіх значних кредитних небезпек, наданих банком щодо всіх контрагентів або груп пов'язаних контрагентів, з

урахуванням усіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н8 не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

Н 9 - норматив найбільшого формату позик, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н 9) встановлюється для обмеження небезпеки, який утворюється під час виконання операцій з інсайдерами, що може спричинити до прямого та непрямого впливу на діяльність банку. Цей вплив спричинює те, що банк здійснює операції з інсайдерами на умовах, не вигідних для банку, що спонукує до значних проблем, оскільки в таких випадках формулювання платоспроможності контрагента не завжди виконується достатньо об'єктивно. Н 9 окреслюється як співвідношення суми всіх зобов'язань цього інсайдера (або групи пов'язаних інсайдерів) перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього інсайдера, та статутного капіталу банку. Значення нормативу Н9 не має перевершувати 5 відсотків.

Н 10 - норматив граничного сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н 10) встановлюється з метою обмеження пільної суми всіх ризиків щодо інсайдерів. Надзвичайний об'єм сукупної суми всіх небезпек щодо інсайдерів спонукує до концентрації ризиків і загрожує збереженню регулятивного капіталу банку.

Н 10 розраховується як співвідношення сукупної заборгованості зобов'язань усіх інсайдерів перед банком і 100 відсотків суми позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо всіх інсайдерів, та статутного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н10 не має перевершувати 30 процентів.

Для того щоб обмежити інвестиційну небезпеку, пов'язану із здійснюванням інвестиційної діяльності та дозволеною втратою капіталу інвестора, Національний банк установив такі нормативи інвестування [10]:

Н 11 - норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) усталюється для обмеження небезпеки, пов'язаної з вкладенням в акції, паї, частки та інвестиційні сертифікати окремої юридичної особи. Норматив (Н11) окреслюється як співвідношення формату коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до регулятивного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н11 не має переважати 15 процентів.

Н 12 - норматив абстрактної суми інвестування устанавлюється для обмеження небезпеки, пов'язаної із виконанням банком інвестиційної поведінки. Даний норматив визначає застосовування багатства банку для здобутку акцій (паїв/часток) всякої юридичної особи. Н12 з'ясовується як співвідношення суми затрат, що інвестуються на надбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до регулятивного капіталу банку. Значення нормативу Н 12 не має переважати 60 процентів.

Таблиця 2.3.

Економічні нормативи банківської діяльності в цілому по банківській системі України станом на 2020- 01.11.2023р. (Додаток Б)

№ з/п	Нормативи		2020	2021	2022	01.11.2023
1.	Н1	Регулятивний капітал (млн грн)	181 880,5	213 309,3	210 409,1	264 480,9
2.	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	21,63	21,44	19,16	25,31
3.	Н3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	15,51	14,45	13,08	14,85
4.	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	88,55	89,36	-	-
5.	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	19,85	19,40	18,95	14,99

6.	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	84,60	70,75	88,08	58,70
7.	Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	3,80	4,25	3,65	1,66
8.	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000
9.	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0,12	0,10	0,02	0,01

Аналізуючи отримані дані, можна стверджувати, що протягом 2020 – 2022 рр. банківський сектор демонструє тенденцію до зростання нормативів достатності власного капіталу. Проте в 2022 році через військові дії спостерігаємо зниження всіх нормативів достатності, хоча варто зауважити, що їх показники залишаються в межах нормативних значень.

Розглянемо динаміка регулярного капіталу банків (Н1) на рис. 2.3.

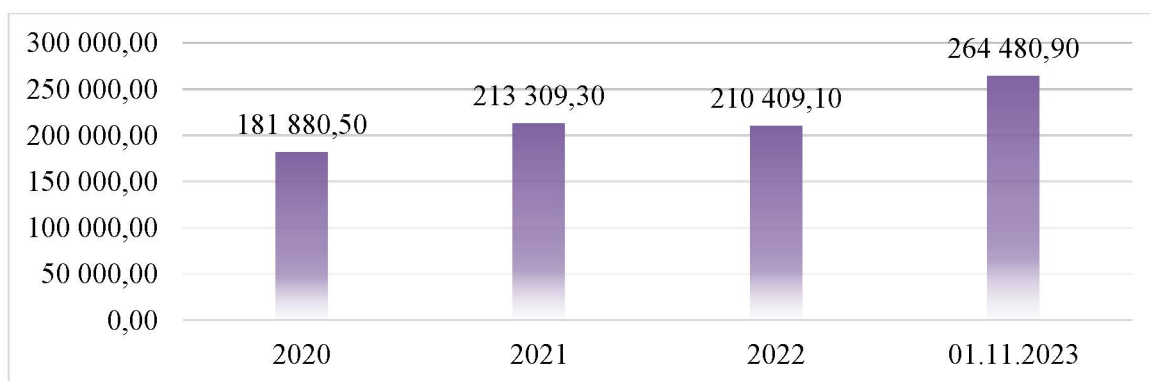


Рис. 2.3. Динаміка регулятивного капіталу банків України за період 2020 – 01.11.2023 р., млн.грн. (Додаток Б)

Найменше значення регулятивного капіталу банківська система демонструє в 2020 році, але протягом наступних років даний норматив зростає до 01.11.2023 року, але у 2020 році через військові дії показник пішов на спад.

На рис. 2.4 представлено динаміку достатності регулятивного капіталу (Н2) станом на 2020 – 01.11.2023 р.

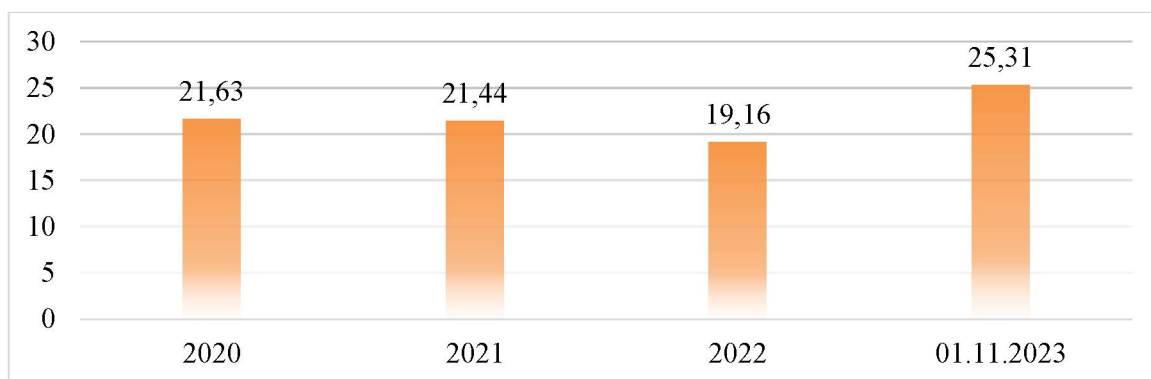


Рис. 2.4. Динаміка регулятивного капіталу банків України за період 2020 – 01.11.2023 р., %. (Додаток Б)

Найвищого значення показник достатності регулятивного капіталу банків України набув у 2023 році (25,31%), протягом 2020 - 2022 років спостерігаємо його незначне зниження. Проте, враховуючи вимоги до його розміру (не менше 10%), даний показник перевищує нормативні значення. Динаміка нормативу достатності основного капіталу банків станом на 2020 – 01.11 2023 р. представлена на рис. 2.5.

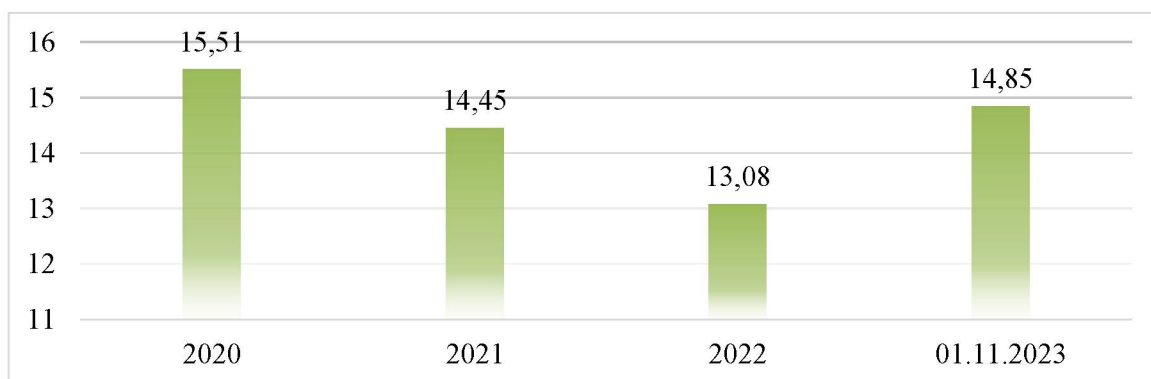


Рис. 2.5. Динаміка нормативу достатності основного капіталу банків України за період 2020 – 01.11.2023 р., %. (Додаток Б)

Нормативне значення достатності основного капіталу банків повинне не бути меншим за 7%. Як бачимо, протягом 2020 – 01.11.2023 рр. даний показник перевищує нормативне значення, хоча в 2020-2022 рр. демонструє зниження.

Таким чином, аналіз достатності капіталу банківського сектору України протягом 2020 – 01.11.2023 рр. дозволяє стверджувати, що загальні нормативи виконуються, незважаючи на виклики зовнішнього середовища, пов'язані з пандемією коронавірусу 2020-2021 років та військовою агресією росії в 2022 році.

Моніторинг банківської системи покликаний у комплексі виконувати такі завдання: систематично спостерігати за функціонуванням банківської системи країни; контролювати вплив макроекономічного середовища на грошово - кредитну сферу; превентивно виявляти проблеми у банківському секторі; формувати позиції наглядових органів щодо доцільності та своєчасності застосування інструментів банківського регулювання [2].

Тому слід зазначити, що органи банківського нагляду мають бути готові адекватно реагувати на проблеми окремих банків з метою забезпечення стабільності та надійності банківської системи держави та запобігання системним ризикам у банківському секторі. Адекватна реакція вимагає від наглядового органу оперативного виявлення ознак слабкості банків; стимулювати, у разі необхідності, вжиття коригувальних заходів самим банком; своєчасно визначати та застосовувати ліквідаційні заходи, якщо банк не в змозі вирішити проблеми самостійно, з метою проведення реорганізації або ліквідації банківської установи з мінімальними витратами.

Щоб усунути проблеми в банку, важливо розуміти та визначати ознаки та причини слабкості банку. Ознаками слабкості банку зазвичай є недостатня прибутковість, втрата капіталу, низька якість активів і проблеми, пов'язані з ліквідністю або репутацією банку. Причинами є широкий спектр факторів, серед яких основними можна назвати: стратегічні помилки банку, порушення нормативних вимог або шахрайство, зовнішні фактори.

2.2. Сучасний стан банківського нагляду: недоліки наглядових процедур та напрями їх мінімізації

Банківський нагляд є складником регулювання банківської діяльності й системою контролю та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів із метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку. Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [29]. Основні підходи до банківського нагляду представлені на рис. 2.6.

Основні підходи до банківського нагляду

- Формальний нагляд
 - аналіз кількісних показників діяльності банку, зокрема виконання економічних нормативів
- Змістовний нагляд
 - перевірка системи внутрішнього контролю, надання консультацій для виправлення негативної ситуації, застосування заходів впливу
- Ризик-орієнтований нагляд
 - оцінка ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища, здійснення заходів із зменшення негативного впливу ризиків, прогнозування потенційних ризиків

Рис. 2.6. Основні підходи до банківського нагляду рахунках [19]

Постулат побудови надійного банківського нагляду:

1. збір, систематизація та аналіз інформації одержаної з офіційних джерел для формування об'єктивного висновку;
2. редагування або впровадження нових законів України, постанов, інформаційної бази паралельно зі змінами в банківському бізнесі та зміни запиту споживачів;
3. забезпечення інноваційним обладнання та штатом працівників, які поєднують якості професіоналізму та моральних цінностей;

4. запровадження інтерактивного навчання для забезпечення сучасних та кваліфікованих спеціалістів з банківського нагляду;

5. запровадження правил прозорості, публічності, ринкової дисципліни банків;

6. запровадження досвіду інших країн [32].

Дослідивши точки зору різних науковців, нормативні акти та різні інформаційні джерела відносно безвиїзного банківського нагляду ми виокремили основні переваги даної форми проведення банківського нагляду (рис. 2.7).



Рис. 2.7. Переваги безвиїзного банківського нагляду

На наш погляд, безвиїзний банківський нагляд – майбутнє банківського нагляду. Важливість його проведення – виявлення проблем на ранніх стадіях, що обумовлює її ефективність.

Виникнення проблем у діяльності банку має ланцюговий характер. У діяльності банківської установи все взаємозалежне, тому дуже важливо запобігти розвиток базового джерела виникнення ризикової діяльності.

Як і у будь-якому процесі є позитивні та негативні риси, які заважають якісно провести процес. Тому доцільно розглянути негативну сторону

безвиїзного банківського нагляду для того, щоб виявити шляхи мінімізації даного процесу. Недоліки дистанційного нагляду, які є і недоліками інспекційних перевірок можна систематизувати за критерієм значущості:

1. Недостовірність звітності банківської установи.

Відповідно до чинного законодавства банк зобов'язаний надати на перевірку фінансову звітність та всі супутні документи, які відображають фінансово-господарську діяльність установи [31]. Також до правової бази відноситься Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [7].

Але деякі банки навмисно здійснюють наступні дії: викривлення фінансових результатів, заниження оподаткованої бази, заниження даних для розрахунку розміру обов'язкових резервів. Це говорить про те, що при серйозних відхиленнях у діяльності, банк може надавати неповну, незмістовну та не реальну інформацію.

На наш погляд, необхідно посилити вимоги до якості звітності. Особливо дане питання набуває актуальності в наш час. Тому, що наразі як безвиїзний банківський нагляд так і інспекційні перевірки переважно здійснюються дистанційно.

2. Розрахунок багато чисельних коефіцієнтів. Даний аспект банківського нагляду є трудомістким та займає багато часу. Це призводить до неактуальності висновків та результатів перевірки. Необхідно поставити задачу спрощення методології аналізу фінансового стану банку при одночасному збільшенні кола оціночних параметрів. Шляхом вирішення є рейтингова оцінка, яка є комплексною характеристики стану банку.

3. Чинні на сьогодні нормативи не дають змоги проводити ефективний безвиїзний банківський нагляд, оскільки тільки 4 нормативи (Н1, Н2, Н7 та Н8) дають більш-менш адекватне уявлення про стан справ у банківській системі [13].

На нашу думку, потрібно відредагувати значення обов'язкових економічних нормативів, або створити нові, які б дали змогу більш ефективно

проводити безвиїзний нагляд та більше б надавали інформації щодо поточного стану банку.

4. Потреба в висококваліфікованому кадровому забезпеченні. Як і у будь якій сфері діяльності людства для ефективної діяльності необхідною умовою є відповідальні та підготовлені на вищому рівні співробітники. Кадрове забезпечення має можливість поєднати функціональну, цільову та організаційну складові нагляду. Дане поєднання є важливою передумовою результативності банківського нагляду. Саме на співробітниках лежить відповідальність збору інформації, раціональної обробці даних.

Заходи впливу можна умовно поділити на три ступені:

1. мають попереджувальний характер (письмове застереження, особиста розмова з керівництвом банку, телефонна розмова) – непримусові;
2. мають ефект втручання в діяльність банківської установи з супутніми коригуваннями – примусові (рис. 2.8);
3. заходи впливу, які застосовуються для проблемних та неплатоспроможних банків [8].

ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ ВПЛИВУ НБУ

- Заборона виплачувати дивіденти
- Підвищення вимог виконання економічних нормативів
- Підвищення резервів на покриття можливих збитків
- Обмеження у здійсненні банківських операцій
- Накладання штрафів
- Відкликання ліцензії

Рис. 2.8. Примусові заходи впливу НБУ до банків згідно з ЗУ «Про банки і банківську систему» [8]

Заходи впливу до банку за порушення банківського законодавства застосовуються на підставі:

- інспекційних перевірок;

- перевірок банків з питань фінансового моніторингу;
- безвиїзного нагляду;
- аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства;
- перевірок діяльності банків аудиторськими фірмами;
- перевірок дотримання банками валютного законодавства;
- контролю за усуненням банками у їх діяльності порушень [22].

2.3. Основні напрями формування ефективної системи банківського нагляду

Кризові та глобалізаційні явища, які відбуваються у світі, ставлять перед системою банківського нагляду нові завдання, власне спричинені сучасною ситуацією. Постановка завдань являється не менш важливим завданням, ніж їх вирішення, оскільки від того, наскільки чітко та логічно сформульовані завдання, буде значною мірою залежати ефективність їх виконання та вплив на кінцевий результат [4].

Ускладнив кризову ситуацію в банківському секторі України ще й цілий ряд системних проблем, що вже довгий час залишалися невирішеними в цьому секторі економіки нашої держави. Насамперед, це стосується дефіциту банківських ресурсів, особливо довгострокових, та формування внаслідок цього значного розриву між вкладанням активів та надходженням пасивів до банків, а як наслідок – породження проблем ліквідності банківських установ України. Також до низки системних проблем відносимо недостатньо професійний рівень ризик-менеджменту банків, високий рівень валютних ризиків внаслідок значних коливань курсів, а також значна залежність банківських установ України від зовнішніх джерел грошових ресурсів для покриття їх потреб у рекапіталізації [15].

Окрім того зовнішня макроекономічна ситуація в країні також несприятливим чином впливає на розвиток процесів у банківській сфері. На

наш погляд, ціла низка зовнішніх чинників поглиблює кризові явища в діяльності банківських установ України [5].

Для поступового виходу з такої економічної ситуації в Україні держава в особі відповідних органів повинна розробити та реалізувати стабілізаційну політику, яка б включала обережну фінансову політику, обачну грошово-кредитну політику та ефективний нагляд за банківською системою. Щодо ефективного банківського нагляду, то він повинен забезпечувати виявлення та попередження проблемності банків, особливо це стосується надвеликих системоутворюючих вітчизняних банків, а також реалізацію програм реорганізації (в необхідних випадках) та рекапіталізації банківських установ України.

Серед ключових напрямів реалізації державної політики виходу банківської сфери України з кризової ситуації виділяють:

- посилення банківського нагляду за станом ліквідності банківських установ, рівнем та якістю їх капіталу та ефективністю й результативністю управління ризиками банків;
- повернення довіри клієнтів банків шляхом підвищення прозорості діяльності банківських установ України;
- вдосконалення механізмів реорганізації вітчизняних банківських установ з метою усунення впливу роботи проблемних банків на функціонування банківської системи країни в цілому;
- віднайдення внутрішніх джерел рекапіталізації українських банків та розробка механізмів сприяння держави у цьому [35].

В напрямку покращення систем управління ризиками в банках, корпоративного управління та контролю необхідно керуватися Основою 2 Базеля II, яка регламентує саме ці аспекти. Вдосконалення в цьому контексті потребує управління ризиками та корпоративне управління в масштабах всієї банківської установи, посилення контролю за управлінням ризиками концентрацій банківської діяльності, система стимулів для ефективнішого управління ризиками та прибутком в банківських установах. Крім того органи

банківського нагляду повинні розширювати межі свого пруденційного нагляду від забезпечення надійності окремих банківських установ до забезпечення надійності всієї банківської системи в цілому [14].

Серед стратегічних завдань подальшого розвитку банківського нагляду в Україні, слід виділити наступні пункти:

1. Необхідно повернути довіру клієнтів банків шляхом підвищення прозорості діяльності банківських установ України.

2. Потрібно посилити банківський нагляд за станом ліквідності банківських установ, рівнем та якістю їх капіталу та ефективністю й результативністю управління ризиками банків.

3. Необхідно віднайти внутрішні джерела рекапіталізації українських банків та розробити механізми сприяння держави у цьому;

4. Слід вдосконалити механізми реорганізації вітчизняних банківських установ з метою усунення впливу роботи проблемних банків на функціонування банківської системи країни в цілому [35].

Враховуючи позитивні та негативні аспекти посилення явищ глобалізації у світі, Національному банку України слід, ретельно вивчивши досвід розвинутих країн світу, реформувати структуру банківських операцій у напрямку посилення інноваційної складової, що дасть змогу оптимізувати архітектуру міжбанківських ринків та розподіл ліквідності між банками для запобігання фінансовим кризам. На нашу думку, у напрямку підвищення інноваційності банківського сектору Національний банк має сприяти процесам об'єднання банківського сектору для створення фінансових груп, до складу яких, крім банків, входять інвестиційні, страхові та інші фінансові компанії. Це дозволить консолідувати фінансовий капітал України та посилити її вплив на глобальні процеси глобалізації.

Розвиток системи банківського нагляду України в напрямку стратегії дозволить вивести діяльність вітчизняних банків на якісно вищий рівень, підвищити їх конкурентоздатність за рахунок поліпшення їх ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та здатності захищати себе від усіх

фінансових ризиків, а отже дозволить їм вільно виходити і вигідно конкурувати на глобальному фінансовому ринку.

Висновки до 2-го розділу

Банківський нагляд є складним процесом, який має бути належним чином організований та ефективно керований на національному рівні відповідно до найважливіших цілей банківського нагляду. Кожна країна має право самостійно обирати, у яких формах здійснювати банківський нагляд, але в цілому необхідно спиратися на те, що ефективною формою банківського нагляду, реалізуючи тактичні підходи, є нагляд за дотриманням банками встановлених правил. вимог, а основною формою реалізації стратегічних підходів є ризик-орієнтований нагляд. Оптимальне поєднання цих двох форм може дати максимальний ефект. Зокрема, в результаті дослідження ми встановили, що для України ефективною є структура банківського нагляду, яка поєднує часткове делегування частини контрольно-наглядових функцій учасникам фінансових ринків та використання правил і принципів у процесі наглядового органу, і правила в наглядовій структурі мають переважати, а основна відповідальність за їх виконання має лежати на банках із нестабільними показниками діяльності.

Визначено, що фінансовий результат банків в основному є позитивним, але чутливим до зміни усталених правил ведення банківського бізнесу через форс-мажорні обставини. Протягом 2023 р. прибуток банків зріс майже вдвічі. З початку окупації – у період березень-червень 2022 р. зафіксовано падіння фінансових результатів до збиткових значень. При цьому найбільшої суми збитків банківська система України зазнала за підсумками квітня-місяця. У подальшому, комерційні банки певною мірою адаптувалися до воєнних умов банківництва, що дозволило отримати прибуток за підсумками листопада 2023 р.

Протягом останніх років Україна зробила важливий крок у вдосконаленні системи банківського нагляду та регулювання та наближенні її до міжнародних стандартів і практики, але в цій діяльності залишається багато невирішених питань та недоліків. Назвемо основні з них: недосконалий контроль за наявністю належних систем управління ризиками в банках; низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, зокрема, в частині інсайдерських операцій та дотримання нормативів щодо великих кредитних ризиків; відсутність наглядових процедур на консолідованій основі; відсутність належного контролю за наявністю в банках положень, практики та процедур щодо запобігання відмиванню грошей; відсутність правового захисту працівників банківського нагляду; недостатність правового регулювання реорганізації та ліквідації банків. Тому доцільно створити концепцію банківського нагляду, в якій усі компоненти тісно взаємодіють і співпрацюють одна з одною. Система управління банківським наглядом за окремим банком має включати не лише перевірки, попередні перевірки, внутрішній банківський нагляд, а й планові перевірки Національного банку України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення банківського нагляду з боку Національного банку України та організація, здійснення в сучасних умовах.

Банківський нагляд – це моніторинг процесів, які відбуваються у банківській сфері на всіх етапах життєвого циклу банків для відстеження дотримання банками законодавства, економічних нормативів діяльності та інших вимог Національного банку, а також застосування відповідних заходів для виправлення ситуації на початкових етапах з метою досягнення стабільності банківської системи в умовах відкритої економіки України.

Система заходів банківського нагляду складається з превентивних та протекційних заходів. Превентивні заходи це вимоги до ліквідності, вимоги до розміру та структури власного капіталу, диверсифікація банківських ризиків та обмеження виконуваних операцій. Протекційні системи заходів банківського нагляду складаються зі створення системи гарантування вкладів, формування резервів та рефінансування НБУ банківські установи.

Основною метою банківського нагляду є захист інтересів вкладників від неефективного управління банками, створення конкурентного середовища в банківському секторі, забезпечення прозорості політики банківського сектора в цілому та банківських установ зокрема.

Функції банківського нагляду знаходять своє втілення в організаційних структурах банківського нагляду. Досвід організації банківського нагляду у розвинених країнах показує переважне виконання функцій нагляду центральними банками. Відповідно до чинного законодавства наглядова функція здійснюється Національним банком України, зокрема Генеральним департаментом банківського нагляду. Результати проведених досліджень свідчать, що ефективною для України буде така система банківського нагляду, яка поєднує в собі часткове делегування окремих функцій контролю та нагляду певним учасникам фінансового ринку з використанням в процесі нагляду

правил та принципів зі значним переважанням правил у структурі нагляду, причому максимальний тягар нагляду за виконанням правил повинен лягати на банки, які характеризуються ненадійними показниками діяльності.

Розрахувавши всі необхідні показники, які зазначені в розділі 2 підпункт 2.1 та зробивши до них висновки, ми підтвердили його статут надійності та здатність в кризовій ситуації вчасно та ефективно відреагувати на всі зовнішні фактори та найголовніше це виконати свої зобов'язання перед клієнтською базою. Але даний процес розрахунків дозволив нам висвітлити дві проблеми сучасного банківського нагляду. Це розрахунок багаточисельних коефіцієнтів та неефективні нормативи, які не дають змоги проводити ефективний безвиїзний банківський нагляд.

Однією з головних умов здійснення ефективного та адекватного банківського нагляду є удосконалення банківського регулювання (законодавчої бази) та забезпечення її актуальності. Проаналізувавши закони України, щодо нашої теми, ми можемо сказати, що вони постійно редагуються та підлаштовуються під зовнішні фактори та карантин. Що є позитивною тенденцією. Але все одно потрібно приділяти цьому увагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Андрущак Є., Щудла Т. Розвиток системи банківського регулювання та нагляду в Україні. URL: <http://publicatioHs.lHu.edu.ua/collectioHs/iHdex.php/econoHomics/article/dowHload/2819/3018> (дата звернення 16.05.2021).
- 2 Беляєв М. Мониторинг в системе пруденциального надзора [Электронный ресурс] / М.Беляєв, А.Бузуев. – Режим доступа: <http://www.bdm.ru/arhiv/1998/06/7-9.html>
- 3 Вовчак О. Д., Бедненко В. М. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності. URL: http://Hbuu.gov.ua/UJRH/VUbsHbU_2017_2_5 (дата звернення 09.05.2021).
- 4 Вплив світової кризи ліквідності на Україну та шлях до економічного відновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyu.org/index.php>
- 5 Динаміка зростання та ризику нестабільності економіки України в 2008 році / Я.А.Жаліло та ін. – К.: НІСД, 2008.- 41 с.
- 6 Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.1999 № 679-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakoH.rada.gov.ua>
- 7 Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення 26.05.2021)
- 8 Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 09.05.2021).
- 9 Закон України «Про Національний банк України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 09.05.2021).
- 10 Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakoH.rada.gov.ua>

- 11 Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 09.05.2021).
- 12 Костенко В. В. Теоретичні аспекти банківського нагляду в Україні: сутність та його види. URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/149.pdf> (дата звернення 09.05.2021).
- 13 Макаренко Ю. П., Тригуб А. В. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_12_13 (дата звернення 26.05.2021).
- 14 Матеріали Базельського комітету з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>
- 15 Матеріали електронної бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
- 16 Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківський нагляд: підручник. – К.: Центр наукових досліджень, Університет банківської справи Національного банку України, 2011. – 498 с.
- 17 Наглядова статистика : Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>.
- 18 Огородник В. В. Роль банківської діяльності в соціально-економічному розвитку країни. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fid_2018_1_13 (дата звернення 16.05.2021).
- 19 Панасейко І. М., Губа М. О. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/100.pdf> (дата звернення 17.05.2021).
- 20 Полторак А.С. Банківське регулювання та нагляд. Режим доступу: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5850/1/Bankivske%20rehuliuvannya%20ta%20nahliad.pdf>
- 21 Про затвердження положення про валютний нагляд: Постанова України від 03.01.2019 № 13. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19#Text> (дата звернення 09.05.2021).

22 Про затвердження положення про застосуванням Національним Банком України заходів впливу: Постанова України № 346 від 17.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text> (дата звернення 29.05.2021)

23 Про затвердження положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова України від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення 09.05.2021).

24 Про затвердження положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням банками законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг: Постанова України від 09.02.2021 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015500-21#Text> (дата звернення 19.05.2021)

25 Про затвердження положення про ліцензування банків: Постанова України від 22.12.2018 № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18#Text> (дата звернення 08.05.2021).

26 Про затвердження положення про організацію та проведення інспекційних перевірок: Постанова України від 17.07.2001 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01#H17> (дата звернення 19.05.2021),

27 Про затвердження правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України: Постанова України від 13.11.2018 № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0120500-18#Text> (дата звернення 09.05.2021).

28 Про здійснення Національним банком України безвиїзного банківського нагляду: Постанова України від 06.12.2018 № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0135500-18#Text> (дата звернення 09.05.2021).

29 Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

30 Про планування та порядок проведення інспекційних перевірок: Постанова України від 28.12.2017 № 145. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0145500-17#Text> (дата звернення 09.05.2021).

31 Радіонова Н. Й., Козачук А. А. Організаційно-нормативні аспекти аудиту фінансової звітності комерційного банку. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/11960/1/20190109_403.pdf (дата звернення 26.05.2021).

32 Руцишин Н. М. Банківський нагляд та заходи подолання проблемності банків. URL: http://lmaup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/Zbirnyk_MAUP_29102020.pdf#page=241 (дата звернення 26.05.2021)

33 Устинова І. П., Семенчук В. В. Правові засади банківського нагляду в Україні URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322985717.pdf> (дата звернення 09.05.2021).

34 Швець Н. Р. Банківський нагляд у механізмі функціонування банківської системи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Г.О. Кришталь. – К., 2011. – 30 с.

35 Швець Н. Сучасні завдання банківського нагляду / Н. Швець / Вісник НБУ. – 2011. – № 2. – С. 34-37.

36 Щуревич О.І. Система банківського регулювання та нагляду в умовах відкритої економіки України. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/dis_shchurevych.pdf (дата звернення 18.05.2017)

ДОДАТКИ

Перелік додатків:

Додаток А – Основні показники діяльності банків України за 2020 – 01.11.2023 рр.

Додаток Б – Значення економічних нормативів по системі банків України за 2020 – 2023 рр.